

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 378.4(447)

Ю. М. Атаманчук

доктор педагогічних наук, доцент,
Класичний приватний університет

ВПЛИВ ДЕРЖАВИ НА ЯКІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Автором здійснено аналіз теоретичних аспектів формування нових механізмів впливу держави на процеси реформування вищої освіти України, методи подолання бюрократизму в освіті та в управлінні нею. Представлено проект механізму по запровадженню наукових результатів в освітянські стандарти, який повинен сприяти вдосконаленню освітнього процесу та здоланню труднощів, з якими зіткнулися українські вищі навчальні заклади в процесі освітніх реформ.

Ключові слова: вища освіта, реформа освіти, вищі навчальні заклади, управління якістю вищої освіти, освітні послуги.

Постановка проблеми. Усе частіше ХХІ століття називають «століттям якості». У сучасному суспільстві вища освіта стає одним із визначальних чинників динамічного та соціально-економічного розвитку країни і вихід її з кризи. В наш час якісна освіта є одним з індикаторів високої якості життя, інструментом соціальної і культурної злагоди, економічного зростання та декларується як на державному, так і міжнародному рівнях. Відповідальність за якість освіти лежить на кожному окремому навчальному закладі і держави України в цілому адже, висока якість вищої освіти можлива тільки за умови наявності ефективного організаційно-економічного механізму управління вищою освітою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державне управління вищою освітою в країнах світу розвивається і трансформується в нових умовах, на зміну централізованому жорсткому адміністративному контролю приходять гнучке управління автономними навчальними закладами, а вплив на їх діяльність здійснюється за допомогою різних організаційно-економічних методів та інструментів. Проблемі якості вищої освіти приділяється увага у багатьох працях. Якість освіти – це багатогранне явище, яке здійснює і оцінку якості підготовки фахівців, тобто аналізується наявність методики оцінювання якості підготовки випускників навчальних закладів як кінцевого продукту навчального

процесу; розглядає механізми формування системи управління якістю освітніх послуг безпосередньо в конкретному у ВНЗ, а також здійснює аналіз системи оцінювання якості вищої освіти у країнах далекого і близького зарубіжжя.

Зарубіжні та вітчизняні автори розглядають якість освіти одразу в кількох аспектах: соціально-філософському, освітянському та педагогічному (В. Андрущенко, В. Астахова, Л. Горбунова, М. Култаєва, М. Лукашевич, В. Лутай та інші); філософсько-освітянському та управлінському (О. Величко, А. Софрон, Т. Гусен, Д. Дзвінчук, Б. Жебровський, М. Кисіль, А. Тайджман); суспільно-економічному, соціокультурному та освітянському (К. Корсак); культури тринітаризму (О. Субетто); соціологічному (В. Кушерець, М. Романенко, О. Свідун, Н. Щипачова) тощо.

Метою статті є здійснення аналізу факторів які впливають на рівень якості вищої освіти з погляду безпосередніх учасників освітнього процесу, а також представлення власного бачення системи управління якістю вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Міжнародні дослідження з якості вищої освіти засвідчують той факт, що показники якості вищої освіти в Україні є доволі неоднорідними. Найбільш високі показники в міжнародних рейтингах має математична і природнича освіта.

У свою чергу соціологічні дослідження які були проведені в Україні Фондом «Демокра-

тичні ініціативи», вказують на невисоку якість вищої освіти і про слабкий зв'язок самої вищої освіти з ринком праці. У зв'язку з цим та іншими обставинами виникла необхідність в потребі реформування вищої освіти.

У філософському словнику категорія якості трактується як істотна визначеність, завдяки якій розглянутий об'єкт (у нашому дослідженні – знання) є саме цим, а не іншим об'єктом, а його складові елементи (якості знань) характеризують специфіку, що дозволяє виокремлювати один об'єкт серед інших (за наявності певних якостей, рівня їх сформованості) [5, с. 225].

Вчені-філософи якість освіти трактують як синтезатор усіх сучасних проблем розвитку освіти в державі й одночасно індикатор якості освітньої політики і реформ освіти за останні роки [4, с. 128].

У широкому сенсі якість освіти розуміють як збалансовану відповідність процесу, результату і самої освітньої системи меті, потребам і соціальним стандартам освіти; у вузькому – як перелік вимог до особистості, освітнього середовища й системи освіти, що реалізує їх на певних етапах навчання людини, якому відповідає певна сукупність показників.

На якість та привабливість послуг у сфері вищої освіти впливає престижність та статус певного вищого навчального закладу, що проявляється через його матеріально – технічне в т.ч. інфраструктурне і кадрове забезпечення, доступність поселення до гуртожитків, можливості отримати направлення на роботу, організація громадського харчування, отримання стипендії, забезпеченість ВНЗ бібліотечним фондом.

За оцінками самих науково-педагогічних працівників, зміни, що відбулися в системі вищої освіти України, негативно вплинули на її якість. Серед головних причин, які призводять до зниження якості освіти було відзначено скрутне матеріальне становище, відсутність належного фінансування, недостатню увагу владних структур тощо. Серед специфічних факторів відзначають низький рівень підготовки випускників загальноосвітніх шкіл, відсутність у студентів можливості застосовувати теоретичні знання на практиці. Як вихід із даної ситуації серед педагогів спостерігається консенсус щодо необхідності, в першу чергу, покращити матеріальне становище й умови роботи викладачів, а вже потім наголошують на зміні методик і технологій навчання, застосування нетрадиційних методів навчання в освітньому процесі. Крім того, більша частина опитаних велике значення надає

розвиткові у студентів пізнавальної активності й творчого підходу до навчання. На зниження рівня якості освіти значною мірою впливає і рівень підготовки самих викладачів. Переважна більшість останніх складається з «теоретиків», їм не вистачає практичного досвіду дослідницької, консультативної, виробничо-організаційної роботи. Ще одним фактором, що негативно впливає на якість викладання, є перевантаженість педагогів і низький рівень оплати праці, що змушує їх працювати в кількох місцях, не приділяючи належної уваги якості власної підготовки[3].

Наявна «відмінність» між посадовими окладами науково – педагогічних працівників не має позитивного впливу на результат їхньої роботи. Дана «відмінність» не сприяє захисту дисертацій освітнього ступеня «Доктор філософії» і «Доктора наук», а також в отриманні вченого звання «доцента» і «професора». Як стимул на такі досягнення є нематеріальний характер який проявляється через суспільне визнання, а також самоствердження та кар'єрне зростання.

Повертаючись до оцінювання якості освіти самими викладачами, зазначимо, що серед викладацького корпусу є популярними два заходи, які можуть сприяти підвищенню якості підготовки студентів:

- 1) підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників (45%);
- 2) індивідуалізація навчання та застосування нетрадиційних методів навчання (42%).

Більшість викладачів готові до зміни застарілих принципів у роботі, впровадженню новітніх технологій і методів навчання, а також впровадження ринкових механізмів оцінювання, що свідчить про їх зосередження на наданні якісних освітніх послуг, які користуватимуться попитом на ринку праці.

Це є доказом того, що педагоги, в переважній більшості, віддають перевагу незалежним оцінюванням якості освіти. Сьогодні в основу більшості моделей управління якістю освіти і науки, що використовуються українськими і зарубіжними ВНЗ, покладено метод оцінювання, який ґрунтується на статистичному опрацюванні досягнутих результатів. Однак ці моделі не дають достовірної інформації про відповідність якості освітніх послуг вузу існуючим державним і міжнародним стандартам. Тому необхідним є перехід на моделі, побудовані на основі системного підходу[3].

Системний процес управління якістю освіти, заснований на вимогах міжнародних стандартів ISO 9000:2000, дозволить ВНЗ:

– суттєво покращити й оптимізувати свою бізнесову діяльність, підвищити результативність і ефективність роботи;

– посилити акцент на меті своєї діяльності й досягненні очікувань споживачів;

– досягти і стабільно підтримувати високу якість своїх послуг для задоволення потреб і вимог споживачів;

– збільшувати задоволеність споживачів;

– досягти впевненості, що очікуваної якості досягнуто і вона постійно підтримується;

– забезпечити докази для споживачів та потенційних споживачів відносно того, що ВНЗ здатний зробити для них;

– відкрити нові можливості або зберегти вже завойовані сегменти ринку послуг у сфері вищої освіти;

– отримати визнання з боку замовників через процедуру сертифікації;

– брати участь у тендерах, у тому числі міжнародних, щодо надання освітянських послуг на вигідних умовах [2].

У процесі державного управління реформуванням освітньої системи необхідно чітко визначити основні завдання й напрями оновлення змісту освіти. Ця діяльність повинна ґрунтуватися на таких засадах:

– опір на вікові особливості сприйняття;

– врахування особливостей мислення дітей і молоді;

– формування активної життєвої позиції, конструктивно-критичного мислення;

– доступності навчального матеріалу для ефективного засвоєння більшістю учнів;

– науковості;

– вміння застосовувати набуті знання з основ наук у повсякденному житті;

– використання останніх досягнень педагогічної науки [1].

Висновки. Отже, чи не єдиною можливістю забезпечення якісної освіти є отримання

повної, об'єктивної, реальної, правдивої та точної інформації про її стан. І тут важлива роль відводиться моніторингу якості освіти – відстеження на постійній основі стану об'єкта, фіксація стану і виникаючих проблем, що здійснюються на основі систематизації й опрацювання існуючих джерел інформації або на основі спеціально проведених досліджень і вимірювань.

Першочерговими завданнями є налагодження високопрофесійного наукового, аналітичного і прогностичного супроводу управлінських рішень, подолання фрагментарності статистики, підготовка всебічної інформації з опорою на соціологічні дослідження (зміни в освітніх потребах різних прошарків населення і регіонів, всебічний моніторинг якості освіти, оцінювання ситуації споживачами освітніх послуг, динаміка соціокультурних орієнтацій учасників навчально-виховного процесу, мобільність світоглядних очікувань і установок відповідно до загальної соціокультурної динаміки у країні та світі).

Список використаної літератури:

1. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика / В. П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 12–15.
2. Деякі аспекти впровадження систем менеджменту якості освіти у вузах // Матеріали 4-ої щорічної міжнародної конференції «Розбудова менеджмент-освіти в Україні», СЕУМЕ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua/be/be024.html>
3. Козак О. Аналіз факторів впливу на якість вищої освіти в Україні / О. Козак // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 4(37). – С. 5-10.
4. Лукіна, Т.О., Ляшенко О.І. Сутність категорії якості освіти в умовах реформування освітньої галузі.[Текст] / Т.О. Лукіна, О.І. Ляшенко // зб. наук. праць НАДУ при Президентіві України. – К.: Наук. – 2003. – Вип. 2. – С. 126 – 134.
5. Философский словарь; [Текст] под ред. И.Т. Фролова. – М.: Политиздат, 1991. – 712с.

Атаманчук Ю. Н. Влияние государства на качество высшего образования в Украине

Автором проведен анализ теоретических аспектов формирования новых механизмов воздействия государства на процессы реформирования высшего образования Украины, методы преодоления бюрократизма в образовании и в управлении ею. Представлен проект механизма по внедрению научных результатов в образовательные стандарты, который должен способствовать совершенствованию образовательного процесса и преодоление трудностей, с которыми столкнулись украинские высшие учебные заведения в процессе образовательных реформ.

Ключевые слова: *высшее образование, реформа образования, вуз, управление качеством высшего образования, образовательные услуги.*

Atamanchuk Yu. M. The influence of the state on the quality of higher education in Ukraine

The author analyzes the theoretical aspects of the formation of new mechanisms of state influence on the processes of reforming higher education in Ukraine, methods for overcoming bureaucracy in education and in its management. The project of the mechanism for the introduction of scientific results in educational standards is presented, which should contribute to the improvement of the educational process and overcoming the difficulties faced by Ukrainian higher educational institutions in the process of educational reforms.

Key words: *higher education, education reform, higher education institution, quality management of higher education, educational services.*